

Тема: Анализ на равнището и изменението на дълготрайните активи

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод.....	3
Глава първа. Теоритико методологически въпроси свързани с дълготрайните активи.....	5
1.1 Същност и структура на дълготрайните активи.....	5
1.2 Икономическа оценка на дълготрайните активи и видове оценки.....	17
1.2.1 Придобиването на дълготрайните материални и нематериални активи.....	18
1.2.2 Оценяване или преоценяване на дълготрайните материални и нематериални активи.....	19
1.3 Изхабяване и амортизации на дълготрайните материални и нематериални активи.....	22
1.4 Показатели за оценка на равнището и степента на използване на дълготрайните материални активи.....	27
Глава втора. Анализ на равнището и измененията на дълготрайните активи на акционерното дружество „Кърджали-БТ”.....	31
2.1 Описание и справка за развитието на дружеството...31	
2.2 Обща оценка на дълготрайните активи.....	33
2.3 Анализ на обръщаемостта на дълготрайните активи.....	35
2.4 Изследвания и оценка на показателите при използването на дълготрайните активи.....	43
Заклучение.....	45
Използвана литература.....	46

УВОД

Дълготрайните активи са стопански средства, които формират имуществото на всяко предприятие. Като отчетна категория то (имуществото) представлява диалектическо единство на активи, капитал и пасиви. Основа за дейността и показател за стопанската мощ на отделното предприятие са активите.

В закона за счетоводството активите за всяко предприятие са обособени в две групи: дълготрайни и краткотрайни. Това деление има важно практическо значение, защото оказва влияние върху организацията на отчетния процес.

Дълготрайните активи са ресурси, придобити в резултат на минали сделки, които участвуват в дейността на предприятието продължително време (повече от един отчетен период) без видимо да променят своята първоначална формана съществуване. Те са инвестирани средства, целящи увеличаването на капитала и разширяване дейността на предприятието. В зависимост от икономическата им същност, изпълняваната функционална роля и начин на отчитане, дълготрайните активи се подразделят на: материални, нематериални, финансови и положителна търговска репутация.

Целта на дипломната работа е да се изследва равнището и изменението на дълготрайните активи в изследвания обект и да се набележат основните насоки за тяхното ефективно използване през бъдещия планов период. Климатичните особености на нашата страна я правят подходяща за отглеждането на повечето от търсените сортове тютюн. Леката ни промишленост е с утвърдени традиции в това отношение. Още преди 9.09.1944г. България изнася във Великобритания, Холандия и САЩ суровината за изработката на висококачествени тютюневи изделия. По-

късно страната ни се превръща в най-големия износител на огромния по своите мащаби пазар на държавите от бившия СССР. След 10.11.1989г. и тютюневата промишленост, както и почти всички отрасли на родното стопанство, преживява трудностите на прехода.

“Кърджали-БТ” е правоприменник на Цигарена фабрика – Кърджали, предприятие с дългогодишни традиции в производството на тютюневи изделия. Цигарена фабрика – Кърджали е била самостоятелна стопанска единица в системата на КО “Булгартабак”. “Булгартабак-холдинг” АД притежава 78,22% от капитала на Дружеството. Акциите на Дружеството са обикновени, поименни с право на глас и номинална стойност 1 лев.

ГЛАВА ПЪРВА. ТЕОРЕТИКО МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ ВЪПРОСИ СВЪРЗАНИ С ДЪЛГОТРАЙНИТЕ АКТИВИ

1.1 Същност и структура на дълготрайните активи

Дълготрайните активи са инвестираните средства на предприятието, които участвуват в текущата му производственостопанска дейност по-продължителен период от време и пренасят на части стойността си върху стойността на произведения продукт. Те са инвестираните средства с цел натрупване или увеличаване на собствения капитал по пътя на лихви, ренти, дивиденди и други, ф получавани от други предприятия срещу придобита собственост в техния капитал. Дълготрайните активи са същностна характеристика на имуществото на предприятието и формират неговата икономическа мощ. Съгласно Закона за счетоводството дълготрайните активи на предприятието се класифицират в следните групи:

- Материални
- Нематериални
- Финансови

Дълготрайните материални активи се характеризират с голямото разнообразие. Те имат различен срок на експлоатация, предназначение и участие в производствения процес. Дълготрайните материални активи са основен елемент от състава и структурата на дълготрайните активи на предприятието. Натурално-веществената им форма на проявление са средствата на труда. Те оказват различно влияние върху производственостопанската дейност. Една част от тях създават условия за нормално протичане на производствения процес (земи, сгради, съоразения и други). Друга част активно

участвуват в производствения и технологичен процес (машини, апарати и оборудване). Трета част са важен фактор за организацията и управлението на производството (технически средства за автоматизация, транспортни средства, стопански инвентар и други). Четвъртата част са свързани с културно-битовото и социално осигуряване на работещите в предприятието (столове, библиотеки, поликлиники, почивни домове, магазини, спортни съоразения и други).

Дълготрайните материални активи се характеризират със следните особености:

- многократно участвуват в производствения процес;
- запазват натурално-веществената си форма;
- не влизат в материално-вещественото съдържание на готовата продукция;
- пренасят на части стойността си върху стойността на произвеждания продукт посредством амортизационните отчисления.

- В състава на **ДЪЛГОТРАЙНИТЕ МАТЕРИАЛНИ АКТИВИ** се включват следните елементи:

1. **Сгради, земи, гори и трайни насаждения.** Една част от сградите са с производствено, а друга с непроизводствено предназначение. **Производствените сгради** осигуряват необходимите условия за осъществяване на производствения процес или за съхранение на машините, оборудването, материалите и готовата продукция. Непроизводствени са дълготраините материални активи, които осигуряват административното и културно-битово обслужване на персонала. **Земите и горите** са собственост на предприятието. Използват се за получаване на продукцията от тях. Към тях се отнасят

застроените и незастроени площи, пасищата, ливадите и различните горски участъци. **Трайни насаждения са:**

- а) тези, които дават плодове - овощни градини, лозя, рози и други многогодишни насаждения;
- б) други – зелени площи, паркове, залесителни полезащитни пояси и други.

2. **Машини, съоразения и оборудване.** От своя страна те са обобщени в следните групи:

- **енергетични машини и оборудване** - използват се за производство на различни видове енергия или за превръщането на един вид енергия в друг. Към тях се отнасят: парни котли, генератори, турбини, двигатели с вътрешно горене, електромотори, трансформатори, компресори и други. Въз основа на тази група дълготрайни материални активи се изчисляват енерговъоръжеността на един зает работник и на производството като цяло.

- **предавателни устройства** - чрез тях отделните видове енергия и материали се предават от местата на тяхната първична преработка или добив към изпълнителните механизми. Такива са различните видове трансмисии, кабели, подемници, кранове, вентилатори, устройства за предаване на пара, електроенергия, на течни продукти и други.

- **съоразения** - изпълняват определени технически функции за осъществяване на производствения процес. В тази група се включват:

- а) промишлени инсталации (доменни и мартенови пещи, тръопроводи, петролни кули, рудници, канали, басейни, водопроводни инсталации и други);
- б) транспортни съоразения (мостове, пътища и други)
- в) Съобщителни съоразения (съобщителни мрежи и други)

г) комунални съоразения (канализация, топлофикация, енергопреносни мрежи, газификационни мрежи и други)
- **Работни машини и оборудване** - към тях се отнасят всички средства на труда, с които работника въздейства върху предметите на труда, за да ги превърне в готова продукция. За отделните предприятия състава им е различен. Обославя се от специфичния характер на предмета на дейност и технологичния процес в отделните предприятия. Към тях се отнасят различните видове метаолоботващи машини, предачни, шевни машини, заваръчни машини и други.

3. **Продуктивни и работни животни** - към тази група се включват едрия и дребен рогат добитък, който се използва за работа или за продукция.

4. **Транспортни средства** - към тях се отнасят всички транспортни средства предназначени за придвижване на хора, предмети на труда и средства на труда, както вътре в предприятието, така и извън него (леки и товарни автомобили, електрокари и мотокари, транспортни ленти, елеватори, железопътни, водни, въздушни транспортни средства и други)

5. **Стопански инвентар** - в тази група се включват различни предмети с канцеларско и стопанско значение (пишещи машини, изчислителна и размножителна техника, противопожарен инвентар, бюра, библиотеки, мебели и други);

6. **Други дълготрайни материални активи** - особеностите на предмета на дейност, специфичният характер на производствените и технологичните процеси в предприятието предполага и използването и на други дълготрайни материални активи, които не могат да бъдат отнесени в посочените по горе елементи. По тази причина

те се отнасят в тази последна група на разглежданата класификация.

- Към втората основна група от състава на дълготрайните активи се отнасят **нематериалните дълготрайни активи**. Те създават продължителна стопанска изгода за предприятието и имат съответна отценка според изискванията Закона за счетоводството. Дълготраините нематериални активи са разнообразни по своят състав и предназначение. По принцип това са еднократни разходи на предприятието за създаване или закупуване от вън на патенти, лицензи, програмни и други интелектуални продукти. Нематериалните дълготрайни активи имат материално-веществен израз под формата на документи, схеми, чертежи, проекти и т.н. в техният състав се включват:

1. Разходи за учредяване и разширяване. Извършват се еднократно преди започване дейността на новото или разширяване на дейността на старото предприятие. Тези разходи са задължителни за всички предприятия, регистрирани според изискванията на Търговският закон. В техният състав се отнасят изплатените разходи за :

- регистрация и пререгистрация на предприятието в съда;
- държавна такса, която се отнася за вписването на регистрацията и за публикацията и в Държавен вестник;
- отпечатване на реклами, съобщения и други материали с подобен характер свързани със създаването на предприятието;
- маркетингови проучвания, хонорари на вещи лица, юристи и други по учредяването;
- емисии на ценни книжа;

2. Продукти от развойна дейност. Това са продукти с дълготраен характер имащи голяма стойност. Те могат да бъдат разработени от специалистите на предприятието или

закупени от вън. Изразяват се в документация и проекти на нови усъвършенствувани изделия, технологии, горива, материали, полуфабрикати и други.

3. Програмни продукти. Към тях се отнасят всички продукти и пакети от програми, свързани с информационните потребности на управлението, производството, труда, снабдяването, реализацията и други. Имат съществено значение за оцеляването и просперитета на предприятието в условията на пазарна икономика. Тяхната разработка и използване предполага предприятието да разполага с значителен финансов, кадрови и интелектуален потенциал.

4. Патенти, лицензи, концесионни права, ноу-хау, фирмени и търговски марки. Те са носители на интелектуална собственост.

- **патентът** е форма на интелектуална собственост, която е призната на автора върху неговото изобретение или откритие. Ползването на новият продукт от други физически или юридически лица е забранен. Въз основа на сключен договор авторът може да преотстъпи правото на друго лице или правото на ползване на тази собственост при определени условия;
- **лицензиите** са документ, който се закупува чрез договор и се оформя съобразно потребностите на купувача и волята на автора на правото, което се продава. Той дава право на купувача да ги използва съобразно договорените условия;
- **концесиите** са договор, чрез който държавата в лицето на държавните органи предоставя права на дадена фирма да разработва и експлоатира подземни богатства, морски съдове, железопътни линии и други подони;

- **ноу-хау**, това са производствени или научни знания, които не са известни. Те могат да се отнасят за начина, технологията на производство на дадена стока, начин на разпространение на материални и информационни продукти, система за обучение на персонала и други. За разгласяването и използването им по договор се заплаща определена сума;
 - **търговска фирмена марка** – това е регистриран в държавен орган знак, с който предприятието означава своите стоки и услуги. Този знак може да бъде словесен, графичен и т.н. Създава се възможност за разграничаване продукцията на предприятието от тази на други предприятия, гарантиране качеството на продукцията и нарастване конкурентноспособността на продукта на предприятието.
- Трета основна група от състава на дълготрайните активи са **финансовите дълготрайни активи**. Те са вложения на предприятието в други стопански субекти с цел получаване на дългосрочна стопанска изгода. В тях се включват:
 - 1) **Дългосрочни инвестиции**. Те са със срок на държане над 12 месеца. Характер на дългосрочни инвестиции имат:
 - **съучастия в дяловете** – те са участие в предприятието със собствени средства в капитала на друго предприятие. Конкретният им вид може да бъде изразен в материали, стоки, машини, пари или ценни книжа. Когато е във валута, трябва да бъде определена левовата им равностойност. За да бъде признато това участие, то трябва да надвишава предвидения минимален размер в нормативните актове. За участието си предприятието трябва да получи дивидент по-голям от лихвения процент. В същото време рискува да загуби част или целия размер на

съучастията и дяловете си при изпадане в неплатежоспособност или фалит на другите предприятия.

- **ценни книжа** - това са акции и облигации, имащи характер на дългосрочни инвестиции. Те могат да бъдат на предприятието и да се закупят от други предприятия или пък да бъдат закупени от предприятието. Освен лихвите и дивидентите, те са имущество с бърза ликвидност, което при продажба може да донесе и допълнителна изгода от по-високата продажна цена.
- **Инвестиционните имоти** – това са заеми или сгради, които не се ползват в процеса на дейността на инвестиращото предприятие и се предоставят за ползване от други предприятия.

2) Дългосрочни вземания. Те са със срок на изискуемост над 12 месеца. По принцип това са вземания от свързани предприятия, вземания по предоставени търговски заеми и други дългосрочни вземания. Дългосрочни кредити могат да бъдат отпускани на други предприятия, общини, граждани и други. Предприятията могат да се кредитират взаимно. Към дългосрочният кредит се отнасят само главницата на заема, без лихвата, която предприятието ще събере в своя полза. За предприятията, които получават, те са привлечен капитал, увеличават техните задължения и се явяват като пасив.

3) Положителна репутация. Тя е превишаването на разходите по придобиването на дела на придобиващия я справедливата стойност на придобитите разграничими активи и пасиви (параграф 34 ал. 10 от Закона за изменение и допълнение на Закона за счетоводството, Държавен вестник, бр. 21/20.02.98г.).

• Структура по дейности на търговията

Под структура на дълготрайните активи се разбира относителният дял на отделните им елементи и групи в стойностно изражение спрямо общия им обем.

За всяко предприятие е от съществено значение структурата на дълготрайните активи. Това е така, тъй като основните групи от състава на дълготрайните активи (материални, нематериални и финансови) и елементите, включени в тях се намират в различни съотношения. Те оказват пряко влияние върху капацитетните възможности на предприятието, качеството на продукцията, себестойността на продукцията, производителността на труда и крайните финансови резултати като цяло. И така количественото съотношение между отделните групи – материални, нематериални и финансови активи спрямо общата величина на дълготрайните активи, характеризира тяхната **икономическа структура**. Преобладаващ е относителният дял на дълготрайните материални активи в общия обем на дълготрайните активи. това е така, тъй като те са пряко свързани с цялостното движимо и недвижимо имущество на предприятието и с осъществяване на неговият предмет на дейност. В условията на пазарна икономика се очаква постепенно нарастване относителния дял на финансовите дълготрайни активи в общата величина на дълготрайните активи. Освен това, основна причина за това са неразвитите до сега стоково–пазарни отношения, отсъствието на пазар на ценни книжа, неприемането досега на международните стандарти на счетоводно отчитане, ограничено приложение на другите пазарни механизми, централизираното планиране и повсеместно държавно регулиране и други.

Едновременно с това може да се посочи, че икономическата структура на дълготрайните активи в индустриалните частни, държавни и кооперативни и смесени предприятия ще се изменя в полза на увеличаване относителният дял преди всичко на финансовите, и в известна степен и на този на нематериалните активи. Върху тази тенденция се очаква да окажат влияние следните основни фактори:

- създаване и развитие на търговията с ценни книжа и валута, посредством изграждането на фондови борси, голям брой валутни бюра и други форми на упражняване на тази дейност;
- приватизация на собствеността и учредяването на тази основа на голям брой правни субекти, ангажирани в осъществяването на стопанка дейност;
- засилване участието на чуждестранния капитал в развитието на икономиката;
- обективно обуславеното в условията на пазарното стопанство разнообразяване и разширяване на системата на съучастие и икономическо съдружаване между предприятията;
- разширяване и разнообразяване системата на кредитиране и на други форми за привличане на заеман капитал;

Дълготрайните активи на предприятието освен икономически елементи се характеризират с различно съотношение и вътре във всяка от тези групи, т.е. различно е съотношението на отделните видове материални, нематериални и други активи. Това съотношение характеризира **технологичната структура на дълготрайните активи.**

Върху тази структура и върху динамиката на нейното изменение оказват влияние множество и най-различни

фактори, които в значителна степен са обусловени от отрасловата принадлежност, вида и характера на произвежданите изделия и от останалите организационни и производствени условия на конкретното индустриално предприятие. Така например в тежкото машиностроене, автомобилостроене, каростроене и в други сродни производства относителният дял на сградите и на различните видове съоразения е значително по-висок от този в отраслите, които произвеждат изделия с по-малки габарити и тегло – например в битовото машиностроене, радиоелектронното производство и други. Различен е и относителният дял на производствените машини, транспортните средства и инструментите. При равни други условия той е значително по-висок в предприятията с висока степен на концентрация и специализация, в масовото и едросерийно производство. По-прогресивна технологична структура, в смисъл на по-висок относителен дял на непосредствено участващите в производствения процес материални активи имат новите, съвременни производства, изградени на базата на комплексна автоматизация и компютъризация на управлението, приложението на нови авангардни технологии.

По принцип по-малък относителен дял на сградите и производствените съоразения имат новообразуваните предприятия на основата на частната и кооперативна собственост, в сравнение с предприятията с държавно участие, където тези елементи са обременени от произвежданите в тях многократно процеси на уединяване на съществуващите мощности и строителството на необосновани масивни производствени сгради.

Различни са факторите и тенденциите в изменение на технологичната структура, не само на материалните, но и на финансовите и нематериални дълготрайни активи.

Върху нея оказва влияние както вида на предприятието, обема на неговите капитали, характер на производството, развитие на стоково-паричните отношения, концентрация на производството и други. Може да се каже, че в повечето предприятия непрекъснато ще се увеличава относителният дял на ценните книжа, на привлечените чужди средства, на патентите, лицензите и програмните продукти, на продуктите на научна и развойна дейност.

Обективно обусловени в новите пазарни условия са и нови тенденции в изменението на технологичната структура на материалните дълготрайни активи. от **една страна** ще се увеличава непрекъснато относителният дял на машините, съоразенията, оборудването и другите непосредствено участващи в обработката на предметите на труда елементи и ще намалява този на сградите и стопанския инвентар.

От **друга страна** все по-голям дял в активите на предприятието ще заемат недвижимите имоти, които досега не се отчитаха – земи, трайни насаждения.

Възрастовата структура на дълготрайните материални и нематериални активи също е от голямо значение за постигане на по-добри крайни производствени и финансови резултати. Тя изразява относителният дял на отделните елементи в състава на дълготрайните материални и нематериални активи по възрастови групи. Възрастовата структура е показателна на провежданата инвестиционна и иновационна политика на предприятието. Структурата на дълготрайните активи е динамична. Тя е различна както за отделните предприятия, така също и за отделните етапи от тяхното развитие. Върху нейното изменение и непрекъснатия стремеж за формиране на оптимална структура оказват влияние множество от фактори. Основните от тях са:

- особеностите на отрасъла към който се числи предприятието;
- предметът на дейност на предприятието и целите които си поставя за решаване през бъдещия период;
- вида и характера на произвежданата продукция;
- научно-техническият прогрес;
- равнището на съществуващата техника и технология;
- равнището на концентрация, специализация и коопериране;
- финансовите възможности на предприятието;
- равнището на организация и управление;
- развитие на стоково-паричните отношения и други;

1.2 Икономическа оценка на дълготрайните активи и видове оценки

Въпросите свързани с икономическата оценка на дълготрайните активи е от съществено значение за всяко предприятие. Това е така, тъй като тя е изходна основа за определяне на необходимата величина и структура на дълготрайните активи, разработване на амортизационната политика на предприятието, за ускоряване и повишаване на ефективността от използване на тези активи в процеса на производството. В тази връзка се използват натурални и стойностни измерители.

Натуралните измерители намират приложение при определне количеството, състава и техническото състояние на дълготрайните материални активи. Широко приложение намират и при разработката баланса на техническите средства, при планиране на капиталното строителство и капацитетните възможности на предприятието. Необходимата информация се взема от паспорта на

машините и оборудването, както и от провежданите периодични инвентаризации в предприятието.

Дълготрайните активи се измерват и в стойностно изражение т.е. те имат и парична оценка. На тази основа е възможно да се извърши сравнение по между им и да се определи каква част от имуществото те представляват. В баланса на предприятието те участвуват със стойностната си оценка. Използва се като основа за определяне степента на тяхното изхабяване, натоварване и ефективно използване. Дълготрайните активи са обект на покупко-продажба.

1.2.1 Придобиването на дълготрайните материални и нематериални активи се извършва по историческата им оценка. Тя може да бъде:

а) **цена на придобиване** – по нея се заприходяват закупените и доставени от вън активи. Тя се образува като към покупната цена се прибавят всички разходи свързани с доставката и пускането им в експлоатация, като:

- разходи за транспорт;
- разходи за съхранение;
- разходи за застраховки;
- разходи за регистрация;
- изплатените суми за строителство, проучване и проектиране;
- разходи за изграждане и фундамент;
- разходи за захранване с вода, енергия, пара и други;

Посочените разходи не се отнасят в издръжката на производството. С тях се увеличава цената на доставеният актив. Те се възстановяват чрез амортизационните отчисления.

б) **себестойност на придобитият актив** – по тази оценка се заприходяват тези дълготрайни материални и

нематериални активи, които са произведени в предприятието. В себестойността се включват само преките производствени разходи. Това означава, че в тях не се отнасят разходите от общозаводски характер, финансовите и извънредните разходи. Тази оценка се използва за заприходяване на такива активи, като стопански инвентар, инструменти, машини и други, които са произведени и се използват в производствените подразделения на предприятието.

в) **справедлива цена** – по нея се заприходяват безвъзмездно придобитите дълготрайни активи, излишъците при инвентаризация и тези, които са получени посредством размяна. Справедлива цена е сумата, за която един актив може да бъде заменен или един пасив да бъде погасен при пряка сделка между информирани и желаещи, осъществяването на сделката купувач и продавач. Тя може да бъде продажна цена, пазарна цена или борсова цена.

1.2.2 В зависимост от момента към който се извършва **оценяването или преоценяването на дълготрайните материални и нематериални активи**, се прилагат следните видове стойностни оценки:

а) **първоначална стойност** – това е стойността по която дълготрайните материални и нематериални активи се заприходяват в документацията на предприятието. Този вид оценка може да се извърши:

- цена на придобиване;
- себестойност на придобития актив;
- справедлива цена

Пазарната икономика се характеризира с голяма динамичност на протичащите явления и процеси в предприятието. Силно е явлението и на обкръжаващата го среда. При тези условия първоначалната стойност не

отразява точно разходите за възпроизводството на активите и настъпилите промени във физическият им обем. Това е особено характерно при висок темп на инфлация, което води до нереална оценка на активите.

б) **възстановителна стойност** – посоченият недостатък на първоначалната стойност се преодолява при използването на оценката според възстановителната им стойност. Тя показва колко струват дългосрочните материални и нематериални активи в момента на тяхното възпроизводство. Това означава, че тя може да бъде различна от първоначалната стойност. Определянето на възстановителната стойност изисква всички налични активи да бъдат преценени по цени, действащи в момента на преоценката. Във връзка с настъпилите промени в производствените условия и пазарната конюнктура, възстановителната стойност може да нарасне (което означава, че тя ще бъде по-голяма от първоначалната стойност) или да намалее (възстановителната стойност ще бъде по-малка от първоначалната стойност). Ето защо този вид оценка има съществено значение при определяне действителната стойност на активите. Всяко забавяне на преоценката ще се отрази негативно на възстановителната стойност. В условията на инфлация начислените амортизационни отчисления намаляват своето значение и натрупаните средства на амортизационния фонд ще се окажат недостатъчни при обновяване на средствата на труда.

Дълготрайните материални активи, без земите и горите, се преоценяват в края на всяка година с процент не по-висок от процента на увеличаване на цените на производител, обявен от Националния статически институт. Преоценката засяга с еднакви пропорции отчетната стойност и коректива на дълготрайните материални активи.

в) остатъчна (балансова) стойност – това е стойността на дълготрайните материални и нематериални активи, която е останала непренесена върху стойността на произведената и реализирана продукция. Получава се като разлика между първоначалната или възстановителната стойност и сумата на начисленото изхабяване (т.нар. коректив в баланса на предприятието). В случаите когато дълготрайните материални и нематериални активи са нови, току що влезли в действие, техните първоначални, възстановителни и остатъчни стойности се припокриват.

Финансовите дълготрайни активи имат специфичен начин на оценка. **Съучастията и дяловете в други фирми** се отчитат по фактическия им размер, без лихвите и дивидентите, които предприятието получава за тях. **Облигациите** се отчитат по тяхната номинална стойност без лихвите.

Акциите също притежават номинална стойност. Следва да се има предвид, че те могат да бъдат продадени по цена по-голяма, равна или по-малка от номиналната стойност. Тази цена се нарича курсова или емисионна. Когато при покупката им се извършват и други разходи, за тяхното заприходяване се използва цена на придобиване. Съгласно Закона на счетоводството наличните в края на отчетния период акции се преоценяват, с което се определя продажната им цена към дадения момент. В случаите когато тази цена е по-малка от цената по която се отчита в момента, разликата се отчита като финансов разход, с който се коригира финансовият резултат.

Предоставените на други предприятия дългосрочни заеми се оценяват като дълготраен финансов актив по размера на предоставената сума т.е. без лихвата. Когато е предоставена валута, в края на годината се извършва преоценка по курса на БНБ. При положение, че валутният

курс е намалял, се отчита като финансов разход на предприятието.

В случаите когато продажната цена на актива е по-голяма от отчетната в момента, не се извършват счетоводни записвания, т.е. разликата не се отчита като приход. Той се превръща в такъв само при извършена покупко-продажба на дадения актив.

1.3 Изхабяване и амортизация на дълготрайните материални активи

Дълготрайните активи (материални и нематериални) се използват многократно в производствения процес в продължение на редица години. В процеса на това използване те загубват част от своите потребителни свойства и част от своята стойност, т.е. те се изхабяват. Тази загуба на тяхната стойност, която се пренася в стойността на новопроизвежданата продукция или извършвани услуги представлява **икономическа характеристика на изхабяването**. Изхабяват се само материалните и нематериални активи. Финансовите активи (съучастия, ценни книжа и заеми) не търпят изхабяване.

Изхабяването на материалните и нематериални дълготрайни активи биват два вида:

а) **физическо** – то е резултат от тяхното използване и неизползване в производствения процес. Основните причини за физическото им изхабяване е възможно да бъдат обобщени в две групи:

- **Първа група** – в резултат на тяхното производствено използване. В процеса на производството те се намират в постоянно движение, триене, деформиране, налягане и други, водещи до изменение на

физическите им свойства и намаляване на техните основни функции.

- **Втора група** – под влияние на атмосферните условия и природната среда – дъжд, вятър, влага, природни бедствия, лошо стопанисване, не осигурени подходящи условия за съхранение и поддръжка, температурни колебания и други.

Повишаването на крайните производствени и финансови резултати налага изследване и оценка на посочените причини с оглед отстраняване или намаляване на тяхното отрицателно влияние. Това предполага систематично отчитане въздействието на такива основни фактори като:

- характер на технологичния процес;
- конструктивните особености и качеството на изработка на дадения актив;
- качеството на суровините и материалите от които са произведени средствата на труда и тези, които те преработват;
- квалификацията на персонала и тяхното отношение към техниката;
- сменният режим на работата, организацията на производството и условията на експлоатация;
- атмосферно влияние;
- условията за съхранение и поддръжка и други;

Физическото изхабяване е възможно да бъде определено в зависимост от фактическия срок за работа на техническите средства в години (T_f) и нормативния срок за тяхната експлоатация в години (T_n), т.е. по формулата:

$$Иф = (T_f : T_n) \cdot 100$$

Където Иф – физическо изхабяване в процент.

Не подлежат на амортизация земите и горите, паметниците на културата и напълно амортизираните дълготрайни материални активи.

Амортизируеми са всички активи, които:

- се очаква да бъдат използвани повече от един отчетен период;
- имат ограничен срок за практическо използване;
- са предназначени за стопанска дейност, за даване под наем или за административни цели;
- са със стойност при придобиването по-голяма от две минимални месечни работни заплати;

Амортизацията е пренасяната част от стойността на амортизируемия актив в разходите през срока на практическото му използване. Изходно начало при определяне на амортизационните отчисления е изчисляването на годишната амортизационна норма. Последната е съотношението между амортизационната сума приета за 100 процента и определения срок за практическо използване т.е. изчислява се по формулата:

$A_n = 100\% : T$, където

A_n – амортизационна норма на съответният актив,

T – срок на експлоатация на съответния актив.

Въз основа на изчислената амортизационна норма се определя годишната амортизационна сума. Тя изразява частта от отчетната стойност на амортизируемия актив, която се пренася в разходите под формата на амортизация.

Изчислява се по формулата:

$A_c = (A_n \cdot P_c) : 100$

A_c – годишна амортизационна сума,

P_c – първоначална стойност на закупеният актив (цена на придобиване, себестойност, продажна цена).

“Кърджали-БТ” куува машина на стойност 1 млн.лв. Срокът на експлоатация е 4 години. Амортизационната норма и годишната амортизационна сума ще бъдат:

$A_n = 100\% : 4 = 25\%$, което означава, че всяка година т срокът на експлоатация, трябва да се отчисляват 25% от

първоначалната стойност на машината и да се натрупват в амортизационния фонд.

$$A_c = (25.1\ 000\ 000) : 100 = 250\ 000 \text{ лв.}$$

Когато се очаква да се получат постъпления при ликвидацията на дълготрайния актив след изтичане срока на функционирането му, годишната норма на амортизация се определя по следния начин:

$$(P_c - L_c)$$

$$A_n = \frac{\quad}{P_c \cdot T} \cdot 100$$

$$P_c \cdot T$$

Където L_c – ликвидационна стойност на съответния актив.

Когато ликвидационната стойност е до 5% от отчетната стойност на актива, тя не се взема под внимание при определяне на амортизационната сума.

В друг случай първоначалната стойност на дълготрайния актив е 2,5 млн. лв. ликвидационната стойност е 100 х. лв., а срокът на експлоатация – 4 г. В този случай амортизационната норма ще бъде:

$$(2\ 500\ 000 - 100\ 000)$$

$$A_n = \frac{\quad}{2\ 500\ 000 \cdot 4} \cdot 100 = 24\%$$

$$2\ 500\ 000 \cdot 4$$

При положение, че няма постъпления по ликвидацията, амортизационната норма ще бъде:

$$2\ 500\ 000$$

$$A_n = \frac{\quad}{2\ 500\ 000 \cdot 4} \cdot 100 = 25\%$$

$$2\ 500\ 000 \cdot 4$$

Съществуват различни методи за определяне на амортизационните отчисления. Един от най-старите и известни методи за определяне величината на амортизацията е **линейният**. При него стойностното възстановяване на материалните и нематериалните дълготрайни активи се извършва равномерно на равни части за всяка година от срока на годност. Прилага се за

дълготрайни активи, за които сравнително точно може да бъде определен полезният срок на годност. Амортизационната и годишната амортизационна сума се определят по посочените формули по-горе. Предимствата на този метод се свеждат до:

- наличие на достъпна по количество и качество информация;
- лесен за приложение;
- извършване на достоверни разчети за бъдещи периоди;

Линейният метод не е лишен и от някои недостатъци. Основните от тях са:

- не отчита реалното изхабяване на дълготрайните активи;
- липса на динамичност и гъвкавост в амортизационните норми и отчисления, позволяващи ускорена амортизация в съответствие с иновационните и технологични промени в производството;
- в условията на инфлация не дава точна информация за протичащите процеси;
- увеличава данъчната тежест на фирмите;

Нелинейните методи на амортизации започват да намират по-широко приложение в амортизационната политика на фирмите. При тяхното използване възстановяването на материалните и нематериалните дълготрайни активи се извършва за по-кратък период от срока на тяхната годност. В зависимост от равномерното или неравномерното намаляване или увеличаване на амортизационната квота, нелинейните методи се класифицират на две групи: **дегресивни нелинейни методи и прогресивни нелинейни методи.**

1.4 Показатели и оценка на равнището на дълготрайните материални активи

Изследването и оценката на равнището и степента на използване на дълготрайните активи се извършва предимно за материалите и някои елементи от нематериалните дълготрайни активи. По-доброто им използване води до производството на повече продукция от единица средства на труда, по-висока производителност на труда, икономия на инвестиции за единица продукция, по-малки загуби от физическо и морално изхабяване, по-ниска себестойност на продукцията, по-добри крайни финансови резултати. Степента на използване на дълготрайните материални активи се определя чрез система от показатели. Основните от тях са:

- **коэффициент на използване на машините и оборудването** (Кимо). Определя се по формулата:

$$\text{Кимо} = \text{Мд} : \text{Мн}$$

Където Мд – действащи машини и оборудването в стойностно изражение, Мн – налични машини и оборудване в стойностно изражение;

- **коэффициент на сменност** (Ксм). Изчислява се по формулата:

$$\text{Ксм} = (\text{Бм1.1} + \text{Бм2.2} + \text{Бм3.3}) : \text{Бмм}$$

Където Бм1, Бм2 и Бм3 – брой машини работещи на една, две и три смени, Бмм – брой на монтираните машини;

В “Кърджали-БТ” са монтирани 10 броя машини. От тях в първа смяна са работили 10 броя машини, във втора смяна 5 броя машини и в трета смяна 2 броя машини. Коэффициентът на сменност ще бъде равен на:

$$\text{Ксм} = (10.1 + 5.2 + 2.3) : 10 = 2,6$$

Увеличаването на този коефициент не трябва да бъде самоцел на ръководството на предприятието. То трябва да е резултат от задълбочени проучвания на пазара, възможностите на предприятието, вътрешно-сменните престои, режимът на работа и други, което в крайна сметка ще доведе до нарастване на крайните производствени и финансови резултати.

- **коефициент на екстензивно използване на дълготрайните материални активи.** Показва използването на дълготрайните материални активи по време.

Подобряване на коефициента за екстензивно използване на дълготрайните материални активи е възможно да се постигне по пътя на:

- намаляване на извънплановите престои;
- съкращаване времето за ремонт на дълготрайните материални активи;
- намаляване на престоите поради неритмичност в доставките на материално-енергийни ресурси;
- подобряване на трудовата дисциплина на персонала и други;

- **коефициент на интензивно използване на дълготрайните материални активи.** Показва използването на дълготрайни материални активи по мощност.

Един от основните фактори за повишаване на този коефициент е намаляване на времето за извършването за единица операция. Това е възможно да се постигне по пътя на:

- повишаване степента на специализация на предприятието;
- усъвършенстване на технологиите и осигуряване на непрекъснатост на производствения процес;

Зу равнището на този коефициент оказват влияние следните фактори:

- изменението в структурата на дълготрайните материални активи;
- изменението в натоварването на производственото обрудване;
- обемът и структурата на продажбите;
- равнището на цените на продукцията;
- промените в структурата и асортимента на произвежданата продукция;
- степента на кооперирането и специализацията на производството и други;
- **фондопоглъщаемост на дълготрайните материални активи.** – този показател е реципрочен на фондоотдаването. Показва количеството необходими дълготрайни материални активи за производството и реализацията на един лев продукция;
- **фондовъоразеност на труда на работниците.** Показва средногодишната стойност на действащите дълготрайни материални активи, падащи се на един работник. Значенията на този показател се сравняват с тези от предходната година, базовата година, средното равнище за отрасъла и равнището на основните конкуренти. Създава се възможност да се определят измененията в равнището на общата фондовъоразеност и темповете на растеж;
- **техническа въоразеност на труда на работниците;**
- **коефициент на обновяване на дълготрайните материални активи.** Посоченият коефициент се изчислява по видове машини. Резултатите се сравняват с тези от предходната година, базовата година, средното равнище за отрасъла и равнището на основните конкуренти. На тази основа се разкриват

основните закономерности и тенденции свързани с равнището и динамиката на обновлението на дълготрайните материални активи;

- **коэффициент на изхабяване на дълготрайните материални активи;**
- **рентабилност на дълготрайните материални активи.** показва величината на печалбата падаща се на единица дълготрайни материални активи. това е един от основните показатели, характеризиращи подобреното използване на дълготрайните материални активи и намиращ широко приложение при изчисляване на тяхната ефективност.

В процес на осъществяване на своята производствено-стопанска дейност всяка фирма е от една страна купувач, а от друга продавач. Това означава, че тя осъществява множество контакти със своите контрагенти, т.е. тя е незаменимо условие за подържане на тези контакти.

ГЛАВА ВТОРА. АНАЛИЗ НА РАВНИЩЕТО И ИЗМЕНЕНИЯТА НА ДЪЛГОТРАЙНИТЕ АКТИВИ НА АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО „КЪРДЖАЛИ-БТ”

2.1 Описание и справка за развитието на дружеството

В тази глава се извършва анализ на финансовото състояние на акционерно дружество „Кърджали-БТ” по данни от годишния финансов отчет на последната. Следва кратко представяне на самата фирма.

„Кърджали-БТ” е правоприемник на „Цигарена фабрика-Кърджали”, предприятие с дългогодишни традиции в производството на тютюневи изделия. „Цигарена фабрика-Кърджали” е била самостоятелна стопанска единица в системата на КО „Булгартабак”. 1993г. КО „Булгартабак” е преобразувано в търговски дружества с държавно имущество, едно от които е и „Кърджали-БТ”. 1998г. Държавата прекратява участието си в дружеството. „Булгартабак-холдинг” АД придобива контролно участие в капитала на „Кърджали-БТ” (чрез апортиране на акциите, собственост на държавата в капитала на холдинга).

Компанията-майка е в процес на приватизация по силата на решение на Агенцията за приватизация от м. Октомври 1997г.

„Булгартабак-холдинг” АД притежава 78,22% от капитала на дружеството. Акциите на дружеството са обикновенни, поименни с право на глас и номинална стойност 1лев. Към 31.12.2008г. акционерният капитал е 1216870 броя акции. Дружеството е публично по смисъла на Закона за публично предлагане на ценни книжа (търгуват се акции, които не са собственост на холдинга).

„Кърджали-БТ” АД има едностепенна система на управление с 5-членен Съвет на директорите.

• **Предмет на дейност и производствена дейност**

Към 31.12.2008г. са произведени 6808 тона цигари и реализирани 6765 тона на стойност 96 299 х.лв. със средна реализационна цена 14 235 лв./тон. Спрямо същия период на предходната година има намаление с 194 тона произведени цигари и 301 тона реализирани. Паричните постъпления от цигари за отчетния период са 96 299 х.лв., те са с 3218х.лв. повече в сравнение със същия период за предходната година. Това се дължи на два основни фактора:

- обем на реализираните количества готова продукция са с 301 тона по-малко в сравнение на 2007г.;
- увеличението в размера на акциза, дало отражение върху крайните цени на продуктите от там и в приходите от продажби;

ПОКАЗАТЕЛИ	2007 г.	2008 г.	+/-
Произведени цигари - тона	7002	6808	-194
В т.ч. стоков фонд	6911	6700	+211
Износ	91	108	+17
Реализирани цигари - тона	7066	6765	-301
Произведена продукция - х.лв.	92370	96932	+3852
Реализирана продукция - х.лв.	93081	96299	+3218
Средна реализационна цена - лв./тон	13174	14235	+1061

Водещи марки цигари в производството са:

- Средец – всички разновидности 4991 тона;
- ММ – всички разновидности 803 тона;

- Трезор 100мм лайтс 392 тона;
- Виктори 100мм – всички разновидности 258 тона;

По видове опаковки произведената продукция се разпределя, както следва:

- 84мм т.о. 6033 тона;
- 100мм т.о. 775 тона;

2.2 Обща оценка на дълготрайните активи

Най-обща ориентация за състоянието и изменението на актива на баланса може да се получи по данните от Таблица 1, съставена по данни от баланса.

Таблица 1

раздели	в началото на годината		в края на годината		изменение			
	хил.лв.	отн. дял	хил.лв.	отн. дял	в хил.лв. (к4-к2)	в % (к6,100):к2	в % към сумата на актива в началото на годината	в структурата на реалните активи (к5-к3)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Б.Дълготрайни активи	21848	37,24	31691	37,42	9843	45,05	16,78	0,18
В.Краткотрайни активи	36813	62,76	53000	62,58	16187	43,97	27,59	-0,18
Сума на актива на СБ	58661	100	84691	100	26030	44,37	44,37	0

От данните в таблицата се виждат измененията в края в сравнение с началото на годината на общата сума на актива на баланса и по неговите два раздела. Общата сума на актива на баланса се е увеличила с 26030 хил. Или с 44,37% в края, в сравнение с началото на годината. Това се дължи на увеличението на дълготрайните активи (ДА) с

9843 хил. Или с 45,05%. Забелязва се, че увеличението на сумата на ДА (с 45,05%) е с по-голяма степен от увеличението на общото финансово число (с 44,37%), от което следва, че относителния дял на ДА се е увеличил. Това е видно от колона 9, т.е. увеличение с 0,18%, което е за сметка на намалението на относителния дял на КА с 0,18%. Не е необходимо да изчисляваме сумата на реалните активи, защото вече невнедения капитал и активите са си в реално изражение. По данни от счетоводния баланс може да се определи и размера на нетните активи (постоянния капитал).

$$НА(ПК)=(\Sigma ДА+ \Sigma КА)- \Sigma КЗ$$

Особеното е тук, че в КЗ се включват не само краткосрочните пасиви (КрП), но и финансиранята за текущата дейност и частта от дългосрочните задължения, която е дължима през годината. За леснота при определянето се използва Таблица 2, която е съставена по данни от счетоводния баланс.

Таблица 2

показатели	в началото на годината	в края на годината	изменение
1.Дълготрайни активи	21848	31691	9843
2.Краткотрайни активи	36813	53000	16187
3.Реални активи (1+2)	58661	84691	26030
4.Краткосрочни пасиви	16070	24471	8401
5.Финансираня за текущата дейност	4	2	-2

6. Всички краткосрочни задължения (4+5)	16074	24473	8399
7. Нетни активи (3-6)	42587	60218	17631

От данните в таблицата се вижда, че нетните активи са се увеличили с 17631 хил., което е следствие от значителното увеличение на реалните активи с 26030 хил. и намалението на КЗ с 8399 хил.лв. Нетните активи (постоянния капитал) могат да бъдат определени и като сума на собствения капитал и дългосрочните задължения, но за целите на анализа това не е необходимо, защото резултата ще бъде същия.

2.3 Анализ на обръщаемостта на дълготрайните активи

Размерът, съставът и структурата на дълготрайните активи може да се анализира по данни от баланса (раздел А на актива). За улеснение на разсъжденията се съставя Таблица 3. Данните са взети отново изцяло от счетоводния баланс. От таблицата се вижда, че общото увеличение на ДА е с 9843 хил.лв. То е породено от абсолютното увеличение на ДМА с 9846 хил.лв., което е следствие от абсолютното увеличение на сумите на земите с 7 хил., сгради и конструкции с 4667 хил., машини и оборудване с 6968 хил., на съоръженията с 205 хил., на транспортните средства с 108 хил. и на намалението на разходите за придобиване на ДМА с 2044 и на другите ДМА с 66хил. Прави впечатление сравнително големия размер на разходите за придобиване на ДМА – за 2007г. 2044 хил.лв., срещу 0 лв. за 2008г.

Таблица 3

Дълготрайни активи	В началото на годината		В краю на годината		Изменение	
	Хил.лв.	%	Хил.лв.	%	Хил.лв.	%
1	2	3	4	5	6	7
I. Материални						
1. Земи	1326	6,07	1333	4,21	7	-1,86
2. Сгради и конструкции	7674	35,1	12341	38,9	4667	3,82
3. Машини и оборудване	9635	44,1	16603	52,4	6968	8,29
4. Съоразения	861	3,94	1066	3,36	205	-0,58
5. Транспортни средства	102	0,47	210	0,66	108	0,19
6. Други ДМА	129	0,59	63	0,19	-66	-0,4
7. Разходи за придобиване на ДМА	2044	9,36	0	0	-2044	-9,36
ОБЩО ЗА ГРУПА I	21771	99,64	31616	99,76	9845	0,12

II. Нематериални						
1. Продукти от развойна дейност	1	0	0	0	-1	0
2. Програмни продукти	20	0,09	18	0,06	-2	-0,03
ОБЩО ЗА ГРУПА II	21	0,1	18	0,06	-3	-0,04
III. Дългосрочни инвестиции						
1. Малцинствено участие	57	0,26	57	0,17	0	-0,09
ОБЩО ЗА ГРУПА III	57	0,26	57	0,17	0	-0,09
ОБЩО ДА	21848	100	31691	100	9843	0

Като цяло по тази статия се посочват извършените разходи за придобиване на ДМА, когато придобивнето се формира не еднократно, а постепенно, с неколккратно извършване на разходи. Или наличието на салдо по тази статия означава, че процесът на придобиването не е завършил, обектът не е въведен в действие или експлоатация поточна

линия или друг значим за предприятието ДМА. Това се потвърждава с големия дял на увеличението на машините и оборудването – като абсолютна величина с 6968 хил., а също така и голямото увеличение на дела на сградите и конструкциите – 4667 хил. Знаем, че анализа, а и изводите от него имат много страни, но посоченото напълно закриване на разходите за придобиване на ДМА има положителна страна, а именно – освобождаването на замразени финансови ресурси, които малко или много водят до забавяне оборота на капитала. Прави впечатление и това, че въпреки, че в абсолютно изражение земите и съоразенията са се увеличили (съответно с 7 и 205 хил.), то техният относителен дял се е намалил съответно с -1.86 и 0.58%. Това е следствие от промяната в структурата на дълготрайните активи.

От нематериалните активи дружеството е притежавало в края на 2007г. продукти от развойна дейност за хиляда лв. сумата представлява направени от дружеството разходи, във връзка с регистрация на нови търговски марки: “SF” и “SF CLUB”, които в края на 2008г. са се амортизирали напълно – 0.

Дружеството притежава и програмни продукти на стойност 18 хил.лв. При тях се наблюдава абсолютно намаление от 2 хил. (за 2007 са 20 хил.) или в относително изражение намаление на 0,03%. Именно това намаление и относителното намаление на дългосрочните инвестиции с 0,09% е причината за споменатата промяна в структурата на ДА (материалните активи са с относително увеличение от 0.12%, нематериалните активи са с относително намаление от 0.03%, а дългосрочните инвестиции с 0.09%). „Кърджали-БТ” притежава и дългосрочни инвестиции в размер на 57 хил.лв. представляващи акции от капитала на ПИМБ АД, гр. Кърджали. При тях няма промяна от 2007г.

Следва анализ, чиято цел е да определи степента на амортизация на амортизируемите активи. За целта се съставя Таблица 4. Особеното тук е, че отчетната балансова стойност на ДМА са коригирани (намалени) с разходите за придобиване на ДМА. Данните могат да се вземат от балансите за 2007 и 2008г. Но също така се използва и справка за дълготрайните активи към 31.12.2008г. Тя е удобна за този анализ, защото има данни за отчетната стойност, амортизацията и балансовата стойност на дълготрайните активи както за края, така и за началото на 2008г.

Таблица 4

показатели	в началото на годината	в края на годината	изменение
А. Отчетна стойност			
1. ДМА	30511	35753	5242
2. ДНМА	35	31	-4
3. Всичко амортизируеми активи	30532	35771	5239
Б. Коректив (амортизация)			
1. ДМА	2067	4137	2070
2. ДНМА	14	13	-1
3. Всичко коректив	2081	4151	2069

В. Балансова стойност			
1. ДМА	28444	31616	3172
2. ДНМА	21	18	-3
3. Всичко балансова стойност	28465	31634	3169
Г. Коефициент на амортизация			
1. На ДМА	0,07	0,12	0,05
2. На ДНМА	0,4	0,42	0,02
3. На всички амортизируеми активи	0,07	0,12	0,05

ДМА – дълготрайни материални активи

ДНМА – дълготрайни нематериални активи

От таблицата се вижда, че коефициента на амортизация се е изменил с 0.05 са ДМА, с 0.02 за ДНМА и общо с 0.05 за всички активи. Забелязва се и изменението на балансовата стойност на всички активи – увеличение с 3169 хил.лв., което е в синхрон с намаляването до 0 на размера на разходите за придобиване на ДМА. Въпреки нарастването на размера на ДА се забелязва леко увеличение на коефициента на амортизация с 0.05, което говори, че активите се амортизират в по-голяма степен отколкото подновяват.

Следваща стъпка на анализа е да се установи и **собствения основен капитал**. Той характеризира каква част от

собствените средства са използвани за формиране на дълготрайни активи на предприятието.

СОК=ДА-ДЗ

Като в ДЗ се включват не само ДП (дългосрочни пасиви), но и финансиранята за ДА. За нагледност са групирани данните в Таблица 5.

Таблица 5

Показатели	в началото на годината	в края на годината	изменение
1. ДА	21848	31691	9843
2. ДП	2199	0	-2199
3. Финансирания за ДА	4	2	-2
4. ДП + финансирания за ДА	2203	2	-2201
СОК (1-4)	19645	31689	12044

Видно е, че увеличението на СОК с 12044 хил. е породено от увеличаването на ДА с 9843 хил. и намалението на ДЗ с 2201 хил. Също така е ясно, че увеличението на ДА е формирано изцяло от увеличението на СОК, докато ДП и финансиранята за ДА са намалели.

При анализа на ДА важен въпрос е финансовата автономност на предприятието. За целта изчисляваме **коефициент на финансиране на дълготрайните активи (КФ).**

ПК

КФ=-----

ДА

В началото на годината
42587

КФ=-----=1.95
21848

В края на годината
60218

КФ=-----=1.9
31691

Данните за ПК (НА) са изчислени вече по-рано в анализа. В общия случай превишаването на показателя над 1 е задължително изискване от гледна точка на формиране на капиталовата структура на предприятието. Също така това превишение говори за наличието на нетен оборотен капитал. От конкретните данни се вижда, че коефициента на финансирането не просто е по-голям от 1, а отбелязва стойности близки до 2. Вярно е, че в края на годината отбелязва малко намалеие от 0.05, но като цяло има много добри стойности.

Анализ на обръщаемостта на дълготрайните материални активи. Дълготрайните материални активи имат участие в оборота на средствата на предприятието чрез амортизацията. Затова при анализирането на обръщаемостта от голяма важност е възприетата амортизационна политика от дружеството. „Кърджали-БТ” прилага линеен метод на амортизация.

Изменението в размера на амортизациите през различните отчетни периоди се отразява върху скоростта на обръщаемост на ДМА. Именно сумата на амортизацията се явява сума на оборота на ДМА. Показателите за характеризирание обръщаемостта на ДМА са:

- Времетраене на обръщаемостта ($T_{об}$);
- Скорост на обръщаемостта ($V_{об}$);

Тези показатели могат да се изчислят чрез формулите:

$$T_{об} = \text{ДМА}_{ср} : \text{АМ} \cdot 360$$

$$V_{об} = \text{АМ} : \text{ДМА}_{ср}$$

Където:

$\text{ДМА}_{ср}$ – средногодишната стойност на ДМА,
 АМ – размерът на годишната амортизация

2.4 Изследвания и оценка на показателите при използването на дълготрайните активи

Показателят за времетраенето на обръщаемостта показва времето (в дни), в продължение на което се извършва един пълен оборот на стойността на ДМА. От практическа гледна точка по-удобно е да се използва показателят за продължителността на един оборот в години, т.е.:

$$T_{об} = ДМА_{ср} : АМ$$

Показателят за скоростта на обръщаемостта показва каква е частта на извършения оборот от дълготрайните материални активи за съответния отчетен период от пълния оборот на стойността на дълготрайните материални активи през целия амортизационен срок.

показатели	предходна година	текуща година
1. ДМА _{ср}	21612	26770
2. Сума на амортизацията	2067	4137

Средногодишната стойност на ДМА е изчислена като средна височина от балансовите стойности на ДМА в края и в началото съответно на предходната $(21770+21453):2$ и на текущата година $(31616+21770)$. Данните са взети от счетоводните баланси за 2007 и 2008г.

За предходната година	За текущата година
1. времетраене на обръщаемостта	
$T=21611.5:2067=10.46$	$T=26769.5:4137=6.47$
2. скорост на обръщение	
$V=2067:21611.5=0.1$	$V=4137:26769.5=0.15$

От резултатите се вижда, че е на лице увеличаване на обръщаемостта на активите.

Чрез методите за детерминиран факторен анализ може да се установи какво влияние върху промените в обръщаемостта на ДМА са оказали факторите:

1. промени в структурата на ДМА;
2. промени в индивидуалната обръщаемост на ДМА;

За целта трябва да разгледаме обвързането на обръщаемостта с ефективността от използването на ДМА. Така се създава възможност за анализ на показателя за относителния дял на амортизациите в стойностния обем на продажбите. Зависимостта има следния вид (разгледана е по-подробно в теоритичната част):

$$AM:O=AM:DMA.DMA:O$$

За целта на анализа създаваме Таблица 6.

Таблица 6

показатели	предходна година	текуща година	отклонение
1. ДМА _{ср}	21611,5	26769,5	5158
2. АМ	2067	4137	2070
3. О	110802	101679	-9123
4. АМ:О	0,02	0,04	0,02
5. V=АМ:ДМА	0,1	0,15	0,05
6. ДМА:О	0,2	0,26	0,06

Вижда се, че амортизацията падаща се на 1лв. продажби (АМ:О) се е увеличила с 0,02. Това увеличение се дължи на:

- 1. увеличаване на обръщаемостта на ДМА.** В резултат на този фактор амортизацията падаща се на 1лв. продажби (АМ:О) се е увеличила с 0.01 (0,05.0,2);
- 2. Намаление на ефективността от използването на ДМА.** От този фактор амортизацията падаща се на 1лв. продажби (АМ:О) се е увеличила с 0.1 (0,06.0,15);

Или общият ефект е увеличение с 0,2 (0,1+0,1)

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Водещи марки цигари към 31.12.2008г. в производството са: Средец, ММ, Трезор и Виктори – във всички разновидности. Паричните постъпления от цигари за отчетения период са 96 299х.лв. Те са с 3218 х.лв. повече в сравнение със същия период на предходната година. Това се дължи на влиянието на два основни фактора:

- обем на реализираните количества готова продукция са с 301 тона по малко в сравнение с 2007г.;
- увеличението в размера на акциза, дало отражение върху крайните цени на продуктите от там и в приходите от продажби;

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

- 1. Айнаджиев,А., Петков,И., “Икономика на предприятието” Г.,2000г.**
- 2. Жеглов,Л., “Икономика на предприятието” Г.,1992г.**
- 3. Петков,И., “Икономика на предприятието” Г.,1996г.**
- 4. Божков,В., “Счетоводство на фирмата” С.,2000г.**